

SÍDLISKOVÉ OBJEKTY ZO STREDOVEKU V SLOVENSKOM GROBE

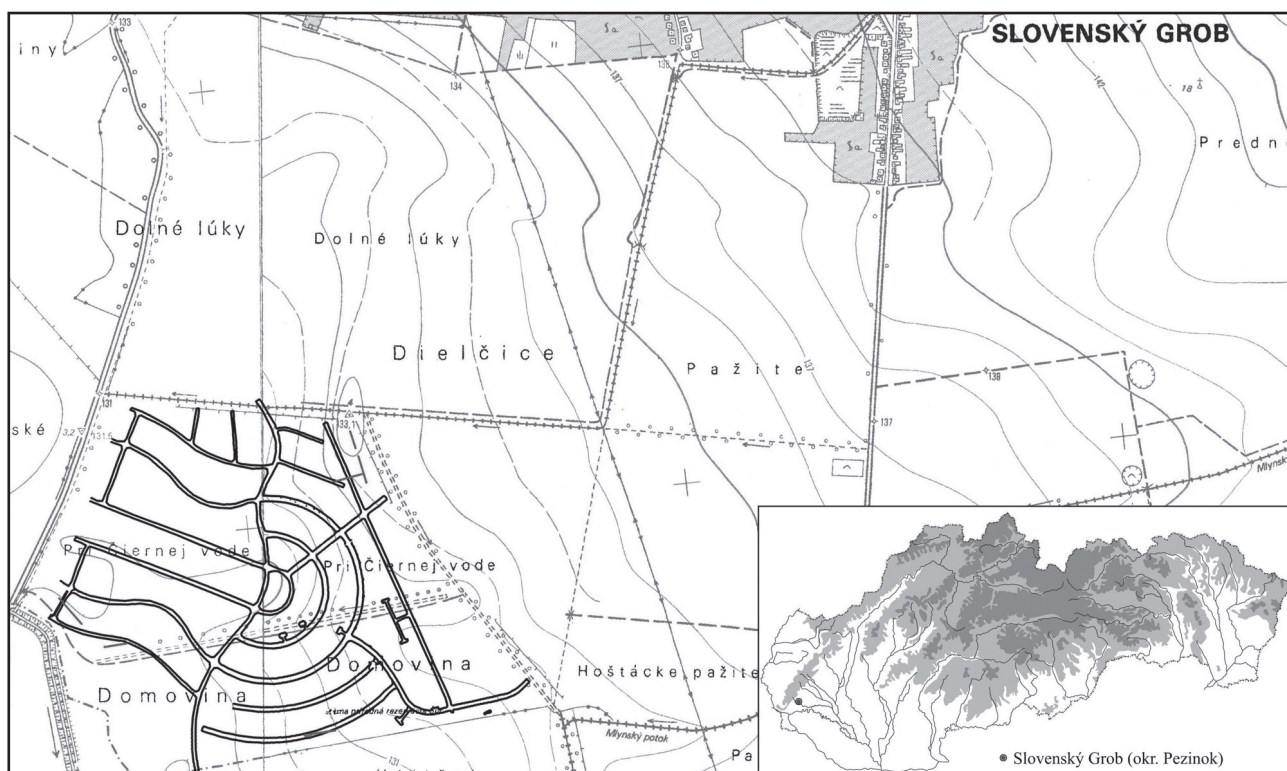
LUCIA PILKOVÁ – IGOR CHOMA

Keywords: Southwest Slovakia, middle age period, settlement entities and finds, material culture, analysis of finds

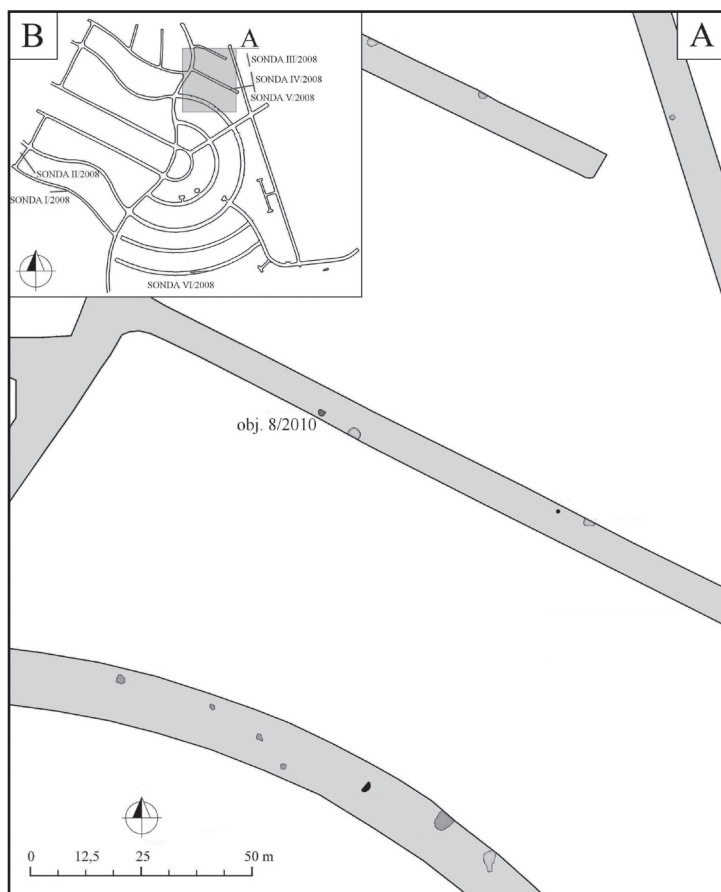
Abstract: *Sídliskové objekty zo stredoveku v Slovenskom Grobe.* Vyhodnotenie sídliskových objektov z 11. až 14. storočia zo Slovenského Grobu, z polohy Pri Čiernej vode preskúmaných v roku 2008 – 2010. Vyhodnotenie nálezových situácií a ich zaradenie chronologických súvislostí. Analýza a porovnanie keramického materiálu.

V rozmedzí rokov 2008 až 2010 prebehol záchranný archeologický výskum na stavbe „Obytné územie Slovenský Grob – Šúr“ v katastri obce Slovenský Grob, okr. Pezinok (obr. 1). Išlo o polohy Pri Čiernej vode a Domovina. Celkovo bolo preskúmaných 20 sídliskových objektov, datovaných do rôznych období praveku a stredoveku (Čambal 2008, v tlači). Do obdobia eneolitu patrilo päť sídliskových jám (obj. 1/2010, 2/2010, 3/2010, 4/2010 a 13/2010), v ktorých sa nachádzali nálezy lengyelskej kultúry – jej ludanickej fázy spolu s črepovým materiálom skupiny Bajč/Retz zdobeným vruborezom s bielou inkrustáciou. Jedna kolová jama (obj. 11/2010) pravdepodobne taktiež patrí do obdobia eneolitu. Počas výskumu bolo preskúmaných aj päť sídliskových objektov zo strednej (objekty: 1/08, 2/08, 16/2010, 17/2010) a neskoršej doby laténskej (obj. 6/2010). Štyri výrobné objekty zo strednej doby laténskej boli preskúmané v polohe Domovina a jeden objekt z neskoršej doby laténskej sa nachádzal v polohe Pri Čiernej vode (Čambal 2011, 83-114). Preskúmaný bol aj jeden objekt z 8. storočia (Turčan 2011, 141-146). Päť objektov bolo datovaných do stredoveku. Preskúmaný bol aj objekt 5/2010, ktorý však nemohol byť pre absenciu nálezového materiálu bližšie datovaný a objekt 15/2010, ktorý bol recentný. Okrem týchto preskúmaných situácií sa na lokalite vyskytli zberové nálezy črepov z obdobia kultúry s lineárnou keramikou, poškodený bronzový hrot oštetu mladšej doby bronzovej (Bartík 2011, 45-46) a rímska bronzová minca (Konštantín a synovia z prvej pol. 4. stor. n. l.).

V tomto príspevku sa budeme venovať vyhodnoteniu piatich sídliskových objektov zo stredoveku (objekty: 7/2010, 9/2010, 10/2010, 12/2010 a 14/2010), preskúmaných v polohe Pri Čiernej vode (obr. 2: A, C).¹

Obr. 1 Slovenský Grob. Plán stavby „Obytné územie Slovenský Grob – Šúr“ v polohách Pri Čiernej vode a Domovina (výrez z mapy 44-22-14 a 44-22-15 v mierke 1:10 000).

Obr. 2 Slovenský Grob, poloha Pri Čiernej vode – (A) a plán stavby „Obytné územie Slovenský Grob – Šúr – (B)“ s vyznačenými zisťovacími sondami SNM – AM s plánom plochy s preskúmanými sídliskovými objektmi zo stredoveku (A).

Opis objektov zo Slovenského Grobu, polohy Pri Čiernej vode

Objekt 7/2010

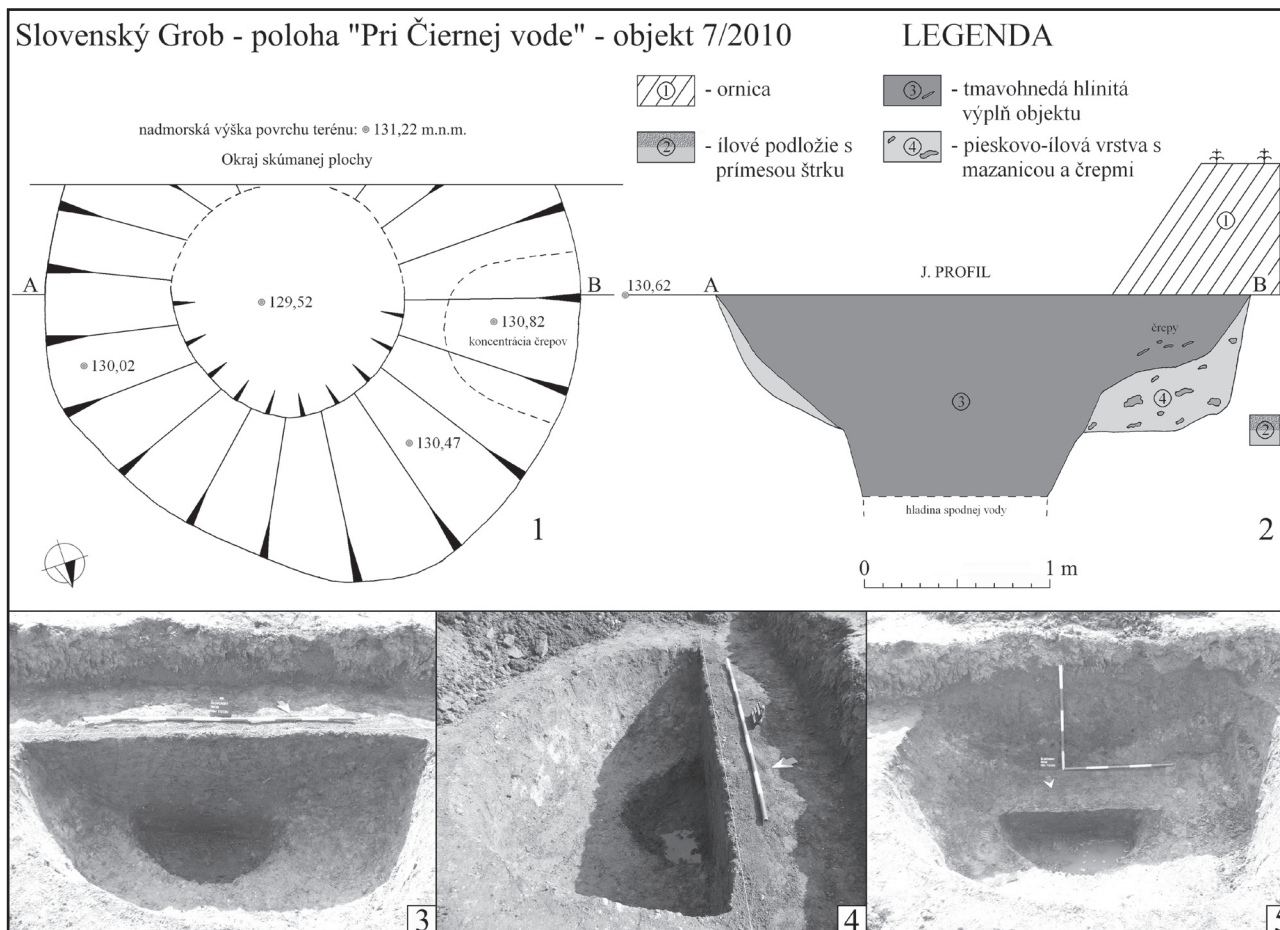
Sídlisková jama pravidelného kruhového pôdorysu s kolmými stenami (obr. 3: 1-5). V strede objektu bol v hĺbke 80 cm od úrovne podlažia zistený menší kruhový objekt o priemeru 100 cm, vyplnený hutnou černozeťou. Nie je vylúčené, že išlo o studňu. Výplň objektu bola kompaktná, zložená z čiernej zeminy. V okolí menšieho kruhového objektu v strede sa však objavil aj zásyp v podobe sivohnedej zeminy so stopami po výraznej hnedočervenej zemine, pripomínajúcej prepálenú mazanicu. Pravdepodobne išlo o podlažie. Objekt bol zapustený do štrkového podlažia s prímiesou ílu. Z výplne objektu pochádza typický stredoveký sivý keramický materiál točený na hrnčiarском kruhu a zvieracie kosti. Zo svetlej časti zásypu pochádzajú kusy estrichu – zarovnanej prepálenej platne z hliny.

Rozmery: šírka 290 cm, dĺžka 210 cm, hĺbka od úrovne odstránenej ornice a časti podlažia 110 cm. Odstránená ornica a vrchná časť podlažia bola hrubá 70 cm. Orientácia objektu: SZ – JV. Nadmorská výška povrchu ornice na mieste objektu: 131,22 m. n. m.

BVP bola odvodená z nulového výškového bodu stavby č. 770 (Y=560797.50; X=1270918.78; Z=131.648).

Opis nálezov:

1. Fragment bezuchého hrnca kónického tvaru s maximálnou výduťou v hornej tretine a s výrazne golierovite prehnutým okrajom a hrnčiarskou značkou (kolkom) v tvare kríža. Povrch je hladný sivej farby. Vyrobený bol na rýchlo rotujúcom kruhu, redukčne vypálený. Rozmery: 20,8 x 13,3 cm, Ø ústia: 27,5 cm (tab. I: 1a-1c, evid. č.: AP 84 481).
2. Okrajový črep z hrnca s výrazne golierovite prehnutým okrajom. Povrch je hladný sivej farby. Vyrobený bol na rýchlo rotujúcom hrnčiarском kruhu, redukčne vypálený. Rozmery 2,9 x 10,9 cm, Ø ústia: 28 cm (tab. I: 2, evid. č.: AP 84 486).
3. Okrajový črep z hrnca/hrncovitej nádoby s golierovite prehnutým okrajom. Povrch je hnedej farby. Vyrobený bol na rýchlo rotujúcom hrnčiarском kruhu. Rozmery: 3,4 x 2,5 cm (tab. I: 3, evid. č.: AP 84 489).
4. Okrajový črep z hrncovitej nádoby s golierovite prehnutým okrajom. Na kraji sú tri pozdĺžne zárezy tvoriace doširoka otvorené písmeno V. Povrch je svetlosivej farby. Vyrobený bol na rýchlo rotujúcom hrnčiarском kruhu. Rozmery: 7,8 x 3,5 cm, Ø ústia: 23 cm (tab. I: 4a-4c, evid. č.: AP 84 484).
5. Horná časť nádoby vyrobenej na rýchlo rotujúcom hrnčiarском kruhu s golierovite prehnutým okrajom. V keramickom ceste je badateľné veľké množstvo anorganického ostríva. Črep je sivohnedej farby s drsným povrchom. Na pleciach nádoby je jedna mierne vystupujúca plastická lišta. Rozmery: 7,1 x 9,5 cm, Ø ústia: 25 cm (tab. I: 5, evid. č.: AP 84 482).
6. Fragment spodnej časti nádoby s rovným dnom a so zachovanou časťou tela. Povrch je sivej farby. Vyrobený bol na rýchlo rotujúcom hrnčiarском kruhu. Rozmery: 4,8 x 3,8 cm, Ø dna: 7 cm (tab. I: 6, evid. č.: 84 493).
7. Okrajový črep z hrncovitej nádoby s golierovito prehnutým okrajom. Povrch je tmavosivej farby s viditeľným anorganickým ostrívom. Vyrobený bol na rýchlo rotujúcom hrnčiarском kruhu. Rozmery: 4,5 x 7,3 cm, Ø ústia: 24 cm (tab. I: 7, evid. č.: AP 84 485).
8. Fragment spodnej časti hrncovitej nádoby s rovným dnom, vyrobenej na rýchlo rotujúcom hrnčiarском kruhu. Povrch je svetlohnedej farby. Rozmery: 3,1 x 2,1 cm, Ø dna: 8 cm (tab. I: 8, evid. č.: AP 84 494).
9. Okrajový fragment hrncovitej nádoby vyrobenej na rýchlo rotujúcom hrnčiarском kruhu s rovným okrajom, z vnútornej strany mierne prežliabnutým. Pod okrajom sa nachádza hlboká široká jednoduchá vlnovka. Povrch je sivohnedej farby. Rozmery: 3,6 x 18,2 cm, Ø ústia: 24 cm (tab. II: 1, evid. č.: AP 84 487).
10. Okrajový črep z hrncovitej nádoby s vodorovne zrezaným okrajom. Pod okrajom je široký žliabok. Povrch je tmavosivej farby. Vyrobený bol na rýchlo rotujúcom hrnčiarском kruhu. Rozmery: 2,8 x 9,6 cm, Ø ústia: 19 cm (tab. II: 2, evid. č.: AP 84 488).
11. Črep zo spodnej časti hrncovitej nádoby s rovným dnom. Povrch je hnedej farby. Vyrobený bol na rýchlo rotujúcom hrnčiarском kruhu. Rozmery: 3,5 x 3,7 cm, Ø dna: 15 cm (tab. II: 3, evid. č.: AP 84 490).
12. Črep zo spodnej časti hrncovitej nádoby s rovným dnom. Povrch je sivej farby. Vyrobený bol na rýchlo rotujúcom hrnčiarском kruhu. Rozmery: 1,9 x 5 cm, Ø dna: 12 cm (tab. II: 4, evid. č.: AP 84 492).

Obr. 3 Slovenský Grob – poloha Pri Čiernej vode. Pôdorys (1) a južný profil (2) objektu 7/2010. Situácia objektu 7/2010 v teréne počas výskumu – profil objektu (3), severná polovica objektu (4), objekt po preskúmaní (5).

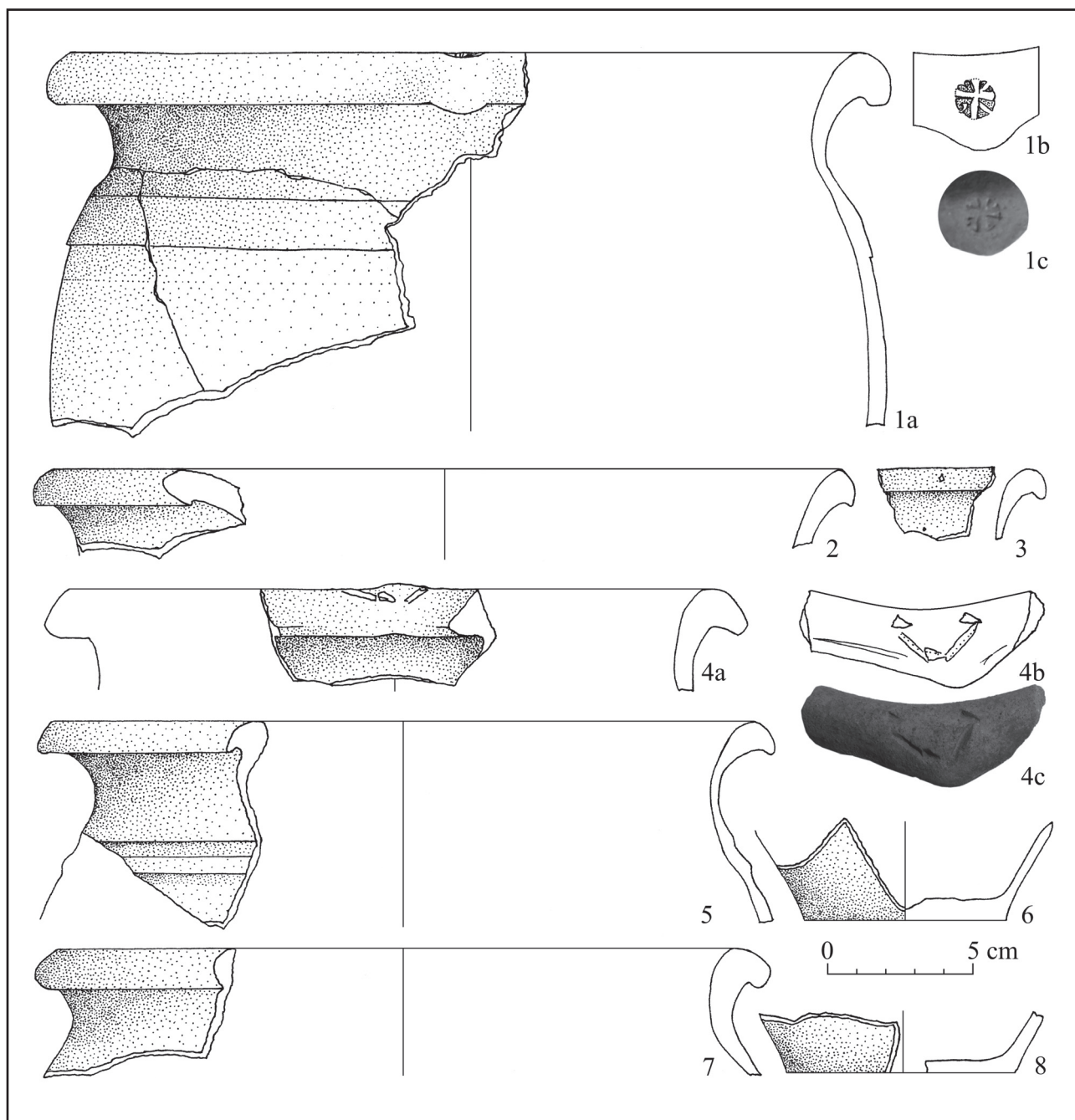
13. Fragment okraja a tela hrncovitej nádoby s golierovite prehnutým okrajom. Na pleciach nádoby sú dve slabo vystupujúce plastické lišty. Povrch je sivohnedej farby. Vyrobený bol na rýchlo rotujúcom hrnčiarskom kruhu. Rozmery: 5,6 x 7,3 cm, Ø ústia: 20 cm (tab. II: 5, evid. č.: AP 84 483).
14. Črep zo spodnej časti hrncovitej nádoby s rovným dnom. Povrch je z vonkajšej strany sivej a z vnútornej strany tehlovočervenej farby. Vyrobený bol na rýchlo rotujúcom hrnčiarskom kruhu. Rozmery: 2,5 x 4 cm, Ø dna: 12 cm (tab. II: 6, evid. č.: AP 84 491).

Objekt 9/2010

Sídlisková jama lievikovitého tvaru (studňa?) pravidelného kruhového pôdorysu (obr. 4: 1-3). Objekt nebol preskúmaný celý, jeho severná časť zasahuje pod profil mimo stavbou zasiahnutú plochu. Steny objektu boli cca do 1/3 zošíkmené, od tejto úrovne sa kolmo zvažovali smerom ku dnu, ktoré však nebolo možné doskúmať. Štrkové podložie bolo cca 40 cm hrubé, prechádzajúce do ílovopieskovej vrstvy. Z objektu pochádza stredoveký keramický materiál točený na hrnčiarskom kruhu. Výplň objektu bola tvorená kompaktným hnedým zásypom, iba v strede objektu v hĺbke 40 cm je ohnisko s uhlíkmi s oblým dnom. Z objektu pochádza aj niekoľko zvieracích kostí. Rozmery: priemer: 195 cm, hĺbka od úrovne odstránenej ornice a časti podložia: 83 cm. Odstránená ornica a vrchná časť podložia bola hrubá 70 cm. Nadmorská výška povrchu ornice na mieste objektu: 132,44 m. n. m. BVP bola odvodená z nulového výškového bodu stavby č. 770 (Y=560797.50; X=1270918.78; Z=131.648).

Nálezy:

1. Okrajový črep z hrncovitej nádoby vyrobený na rýchlo rotujúcom hrnčiarskom kruhu s golierovite prehnutým okrajom. Povrch je sivohnedej farby. Rozmery: 4 x 7,4 cm, Ø ústia: 21 cm (tab. III: 1, evid. č.: AP 84 495).
2. Fragment okraja a tela džbánu vyrobeného na rýchlo rotujúcom hrnčiarskom kruhu. Na okraji ústia nádoby bola pravdepodobne výlevka, z ktorej sa zachovalo iba preliačenie. Povrch je tehlovočervenej farby. Keramické cesto je z jemne plaveného materiálu bez viditeľného ostriva. Na hrdle nádoby je zachovaná výrazná plastická obvodová lišta. Rozmery: 6,6 x 6,4 cm, Ø ústia: 12 cm (tab. III: 2, evid. č.: AP 84 497).
3. Fragment okraja džbánu s výlevkou. Krátka výlevka je vytvorená pretlačením priamo z okraja. Vyrobený bol na rýchlo rotujúcom hrnčiarskom kruhu. Povrch je svetlosivej farby. Keramické cesto obsahuje väčšie množstvo anorganického ostriva viditeľného na povrchu. Rozmery: 7,9 x 10,2 cm, Ø ústia: 13 cm (tab. III: 3, evid. č.: AP 84 496).

Tab. I Slovenský Grob – poloha Pri Čiernej vode. Výber nálezového materiálu z objektu 7/2010.

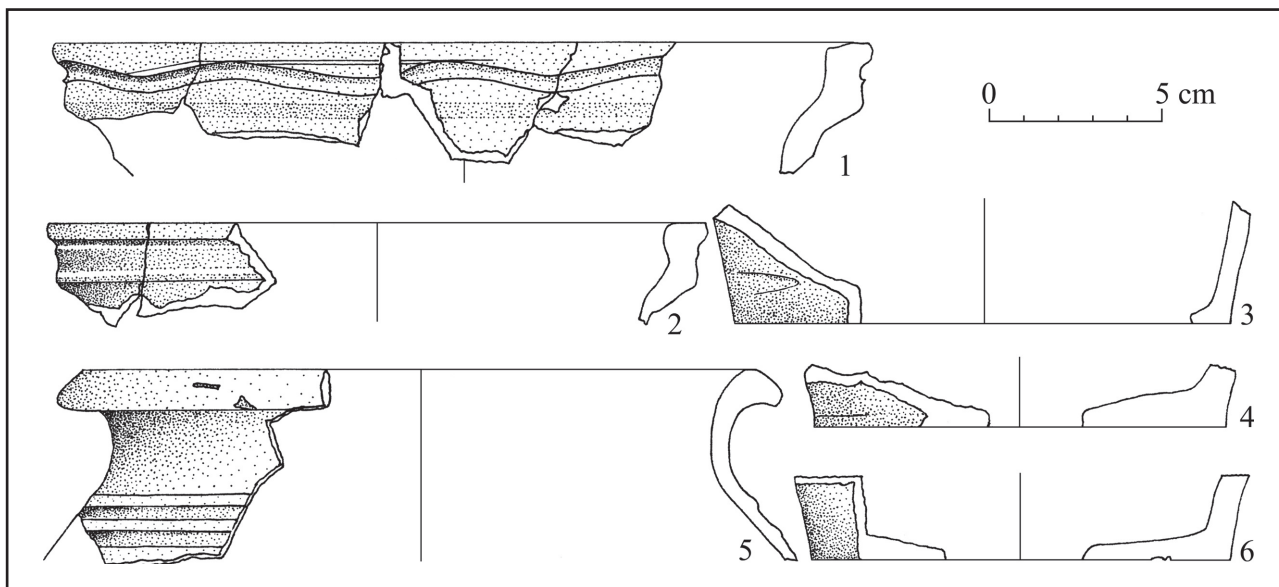
4. Črep zo spodnej časti nádoby sivej farby. Dno sa smerom od okraja do stredu mierne dvíha. Vyrobený bol na rýchlo rotujúcom hrnčiarskom kruhu. Rozmery: 3,7 x 6,4 cm, Ø dna: 12 cm (tab. III: 4, evid. č: AP 84 498).

Objekt 10/2010

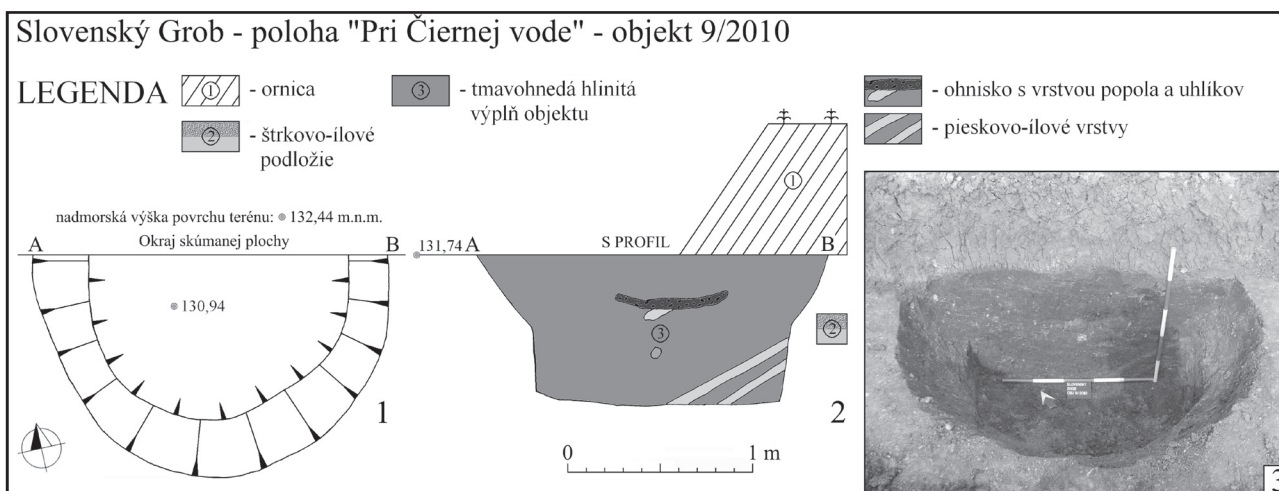
Sídlisková jama so šikmými stenami (obr. 5: 1-3). Objekt nebol preskúmaný celý, jeho severná časť zasahovala pod profil mimo skúmanú plochu. Dno objektu bolo rovné. Zásyp je kompaktný hnedočierny s prímiesou kameňov a minimom črepov. Podložie bolo v hĺbke cca 40 cm štrkovoílové. Z objektu pochádza nevýrazný črepový materiál, vyrobený na hrnčiarskom kruhu, pravdepodobne zo stredoveku. Rozmery: priemer: 170 cm, hĺbka od úrovne odstránenej ornice a časti podložia: 73 cm. Odstránená ornica a vrchná časť podložia bola hrubá 60 cm. Nadmorská výška povrchu ornice na mieste objektu: 132,02 m. n. m. BVP bola odvodená z nulového výškového bodu stavby č. 770 (Y=560797.50; X=1270918.78; Z=131.648).

Nálezy:

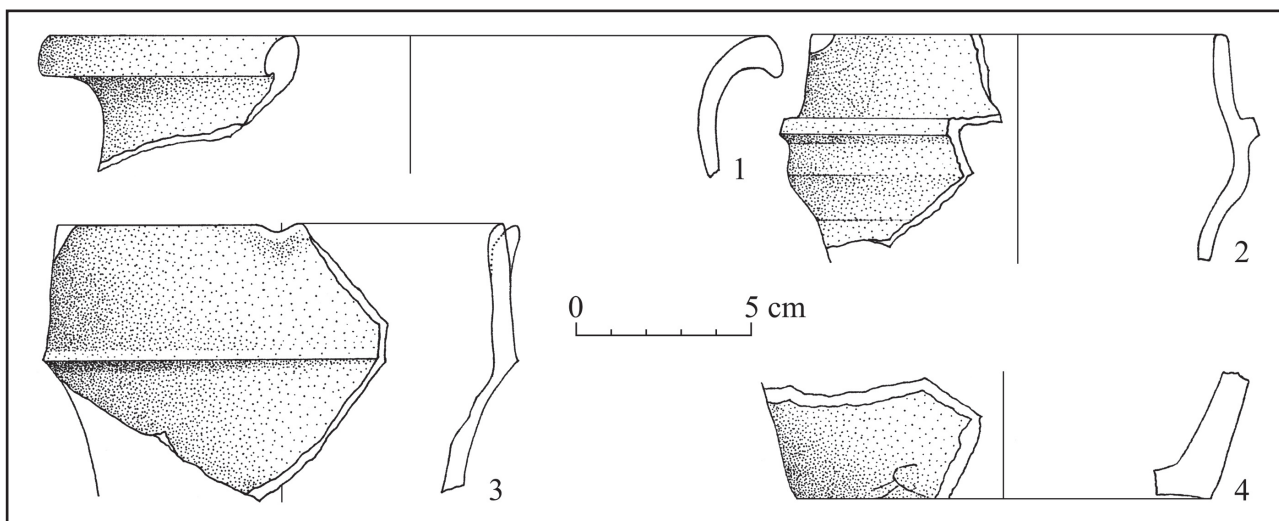
1. Päť malých nevýrazných črepov z tiel nádob vyrobených na rýchlo rotujúcom kruhu, bez výzdoby.

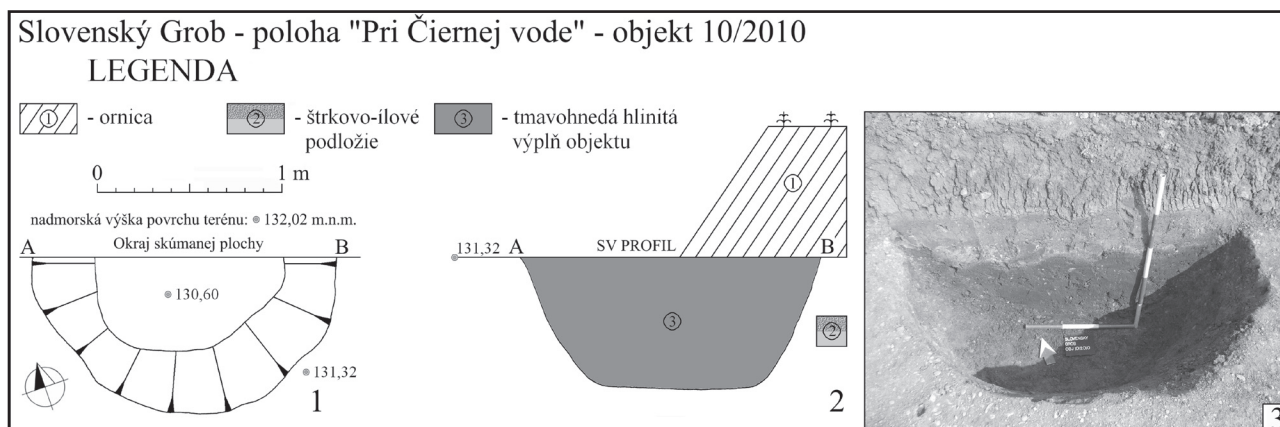
Tab. II Slovenský Grob – poloha Pri Čiernej vode. Výber nálezového materiálu z objektu 7/2010.

Obr. 4 Slovenský Grob – poloha Pri Čiernej vode. Pôdorys (1) a severný profil (2) objektu 9/2010. Situácia objektu 9/2010 v teréne počas výskumu – severný profil objektu s preskúmanou južnou polovicou (3).

Tab. III Slovenský Grob – poloha Pri Čiernej vode. Nálezový materiál z objektu 9/2010.

Obr. 5 Slovenský Grob – poloha Pri Čiernej vode. Pôdorys (1) a severovýchodný profil (2) objektu 10/2010. Situácia objektu 10/2010 v teréne počas výskumu (3).

Objekt 12/2010

Zahĺbené obydlie – zemnica štvorcového pôdorysu s relatívne kolmými stenami a s vchodovým výklenkom na južnej strane objektu (obr. 6: 1-5). Dno objektu bolo rovné (obr. 6: 2a-2c). Zásyp objektu bol tvorený kompaktnou čiernou zeminou s prímiesou štrku. Z výplne obydlia pochádzajú tri črepy z tela nádoby, jeden okrajový črep a niekoľko zvieracích kostí. Všetky črepy nesú stopy po vytáčaní na hrnčiarskom kruhu. Rozmery: dĺžka: 290 cm spolu s vchodovým výklenkom: 410 cm, šírka: 265 cm, vchodový výklenok: 120 cm x 120 cm, hĺbka objektu od úrovne podložja: 63 cm, hĺbka vchodového výklenku: 20 cm. Odstránená ornica a vrchná časť podložja bola hrubá 80 cm. Orientácia objektu S – J. Nadmorská výška povrchu ornice na mieste objektu: 131,94 m. n. m. BVP bola odvodená z nulového výškového bodu stavby č. 770 (Y=560797.50; X=1270918.78; Z=131.648).

Nálezy:

1. Okrajový črep z hrncovitej nádoby s von vyhnutým a mierne zosilneným okrajom svetlosivej farby. Nádoba bola vyrobená na hrnčiarskom kruhu zo jemnozrnného materiálu. Rozmery: 4 x 8,3 cm, Ø ústia: 15,1 cm (tab. IV: 1, evid. č.: AP 84 499).
2. Črep z tela hrncovitej nádoby. Keramické cesto je z jemnozrnného materiálu s prímiesou sludy a grafitu. Črep je hnedej farby. Rozmery: 7,4 x 6,5 cm (tab. IV: 2, evid. č.: AP 84 501).
3. Črep z tela hrncovitej nádoby. Keramické cesto je z jemnozrnného materiálu s prímiesou sludy a grafitu. Črep je hnedej farby. Rozmery: 7,5 x 5 cm (tab. IV: 3, evid. č.: AP 84 502).
4. Črep z podhrdlija hrncovitej nádoby so zachovanou časťou výzdoby v podobe dvoch nad sebou sa nachádzajúcich viacnásobných vlnoviek. Keramické cesto je z jemnozrnného materiálu s prímiesou sludy a grafitu. Črep je hnedej farby. Rozmery: 12,9 x 8,9 cm (tab. IV: 4, evid. č.: AP 84 500).

Objekt 14/2010

Malá sidlisková jama kruhového pôdorysu s rovným dnom, pravdepodobne ohnisko (obr. 7: 1-4). Objekt mal kompaktný zásyp čiernou zeminou s prímiesou uhlíkov. Z výplne objektu pochádza dno nádoby točenej na hrnčiarskom kruhu, tehla a zvieracie kosti. Rozmery: dĺžka: 118 cm, šírka: 110 cm, hĺbka od úrovne odstránenej ornice a časti podložja: 22 cm. Odstránená ornica a vrchná časť podložja bola hrubá 70 cm. Nadmorská výška povrchu ornice na mieste objektu: 132,18 m. n. m. BVP bola odvodená z nulového výškového bodu stavby č. 770 (Y=560797.50; X=1270918.78; Z=131.648).

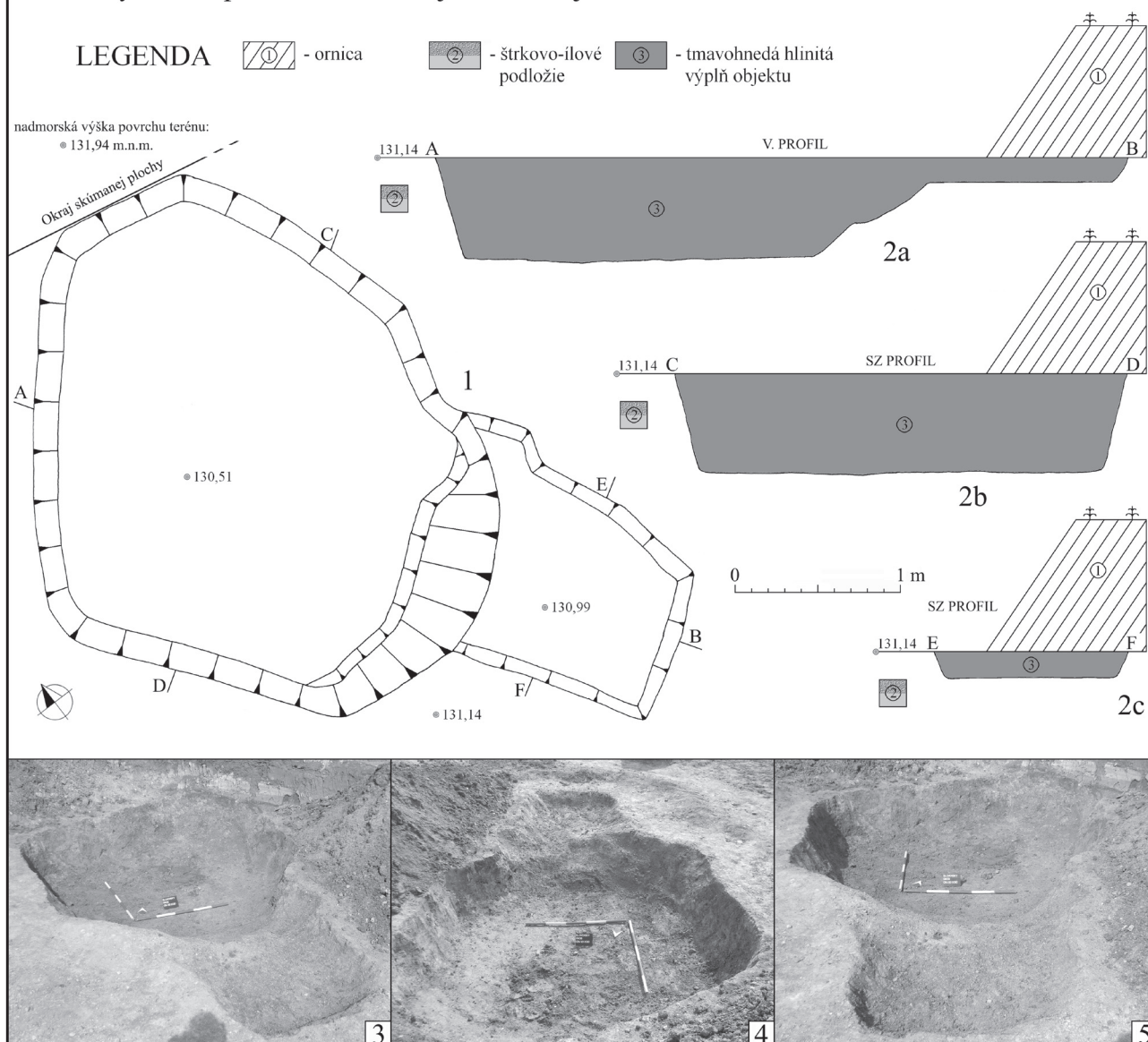
Nálezy:

1. Dno a fragment tela hrncovitej nádoby. Nádoba bola kónického tvaru s najväčšou výduťou v strede, na ktorej sú tri plytké žliabky. Povrch je sivohnedej farby. Nádoba bola vyrobená na hrnčiarskom kruhu. Rozmery: výška 7,7 cm, maximálny Ø: 8,6 cm, Ø dna: 5,5 cm (tab. V: 1, evid. č.: AP 84 504).
Fragment tehly vyrobenej z miestnej ílovej hliny bez prímies plev. Rozmery: výška: 6,3 cm, šírka: 12 cm, dĺžka: 15,5 cm (tab. V: 2, evid. č.: AP 84 503).

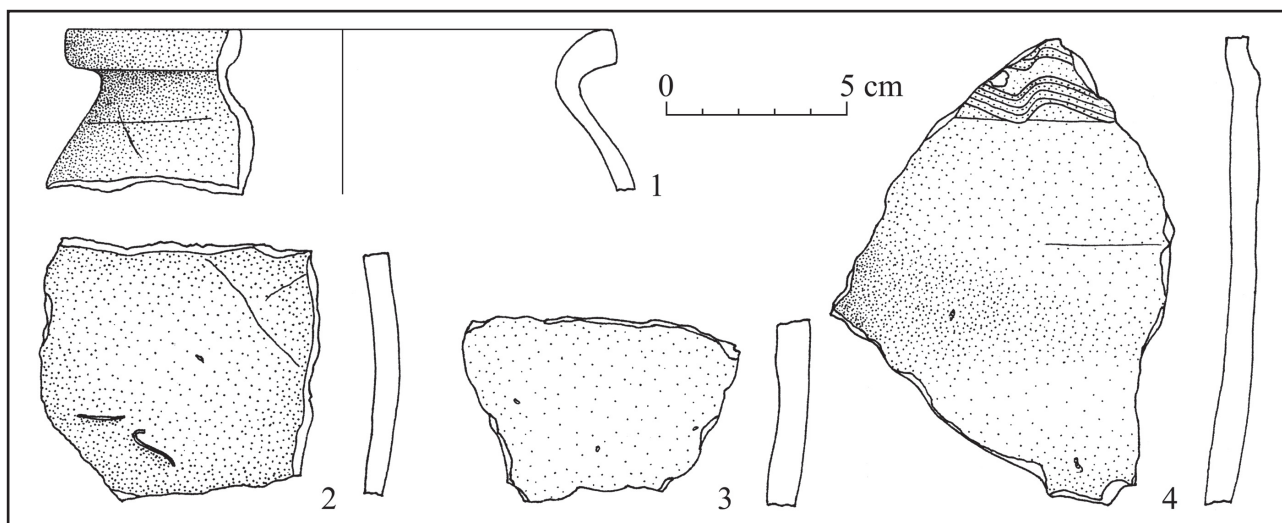
Rozbor nálezov

Oblasť dnešného Slovenského Grobu územne a historicky patrila do tzv. Bratislavského komitátu, ktorý sa neskôr zmenil na tzv. Bratislavskú stolicu (Žudel 1984, 35, 37). Predpokladáme, že toto územie v minulosti zrejme hospodársky inklinovalo k malokarpatským mestám Sv. Jur a Pezinok, keďže mesto Sv. Jur pri Bratislave sa spomína napr. v prvej polovici 13. storočia ako mesto, ktoré vzniklo na trhovom mieste (Žudel 1984, 40). Preto predpokladáme, že aj keramické nádoby z tejto lokality sem boli donesené práve z týchto miest. Avšak nie je vylúčené, že hlinený riad mohol pochádzať z Bratislavy (resp. mohol tam byť vyrobený). Dôkazom toho by mohla byť kolkovaná keramika, ktorá bola získaná počas výskumu v objekte 7/2010 (tab. I : 1).

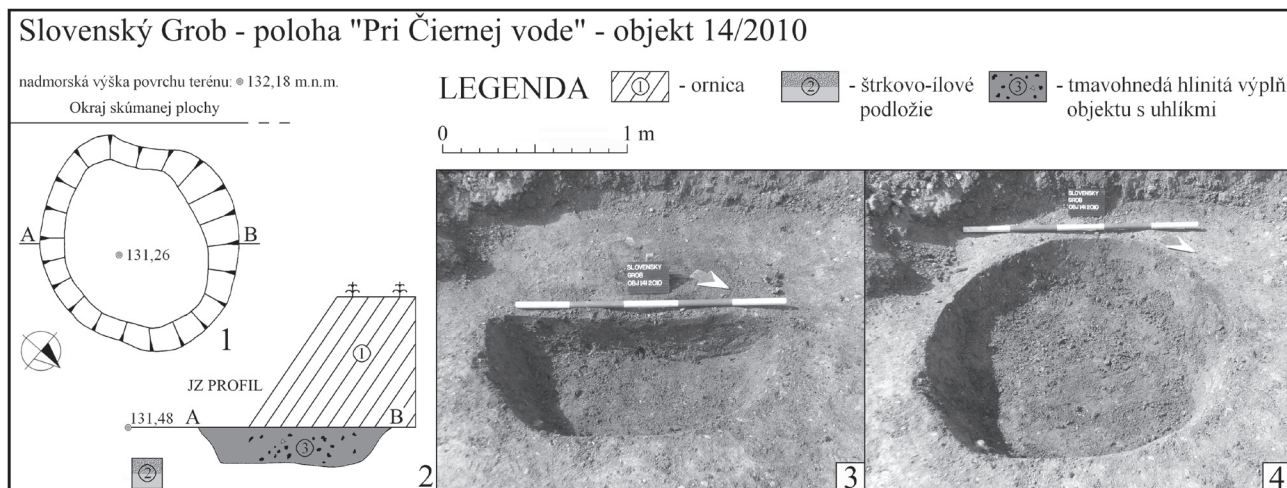
Slovenský Grob - poloha "Pri Čiernej vode" - objekt 12/2010

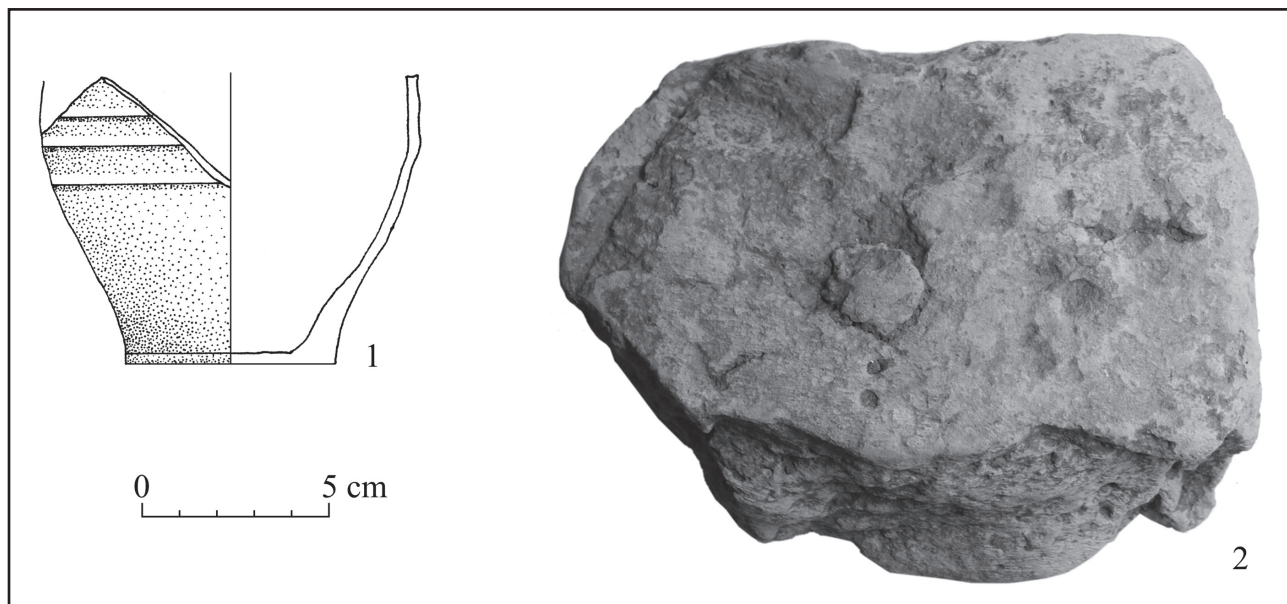
Obr. 6: Slovenský Grob – poloha „Pri Čiernej vode“. Pôdorys (1) a profily (2a, 2b, 2c) objektu 12/2010. Situácia objektu 12/2010 v teréne počas výskumu – objekt po preskúmaní (3 – 5).

Tab. IV Slovenský Grob – poloha „Pri Čiernej vode“. Nálezový materiál z objektu 12/2010.

Obr. 7 Slovenský Grob – poloha „Pri Čiernej vode“. Pôdorys (1) a juhozápadný profil (2) objektu 14/2010. Situácia objektu 14/2010 v teréne počas výskumu – 3, 4)

Tab. V Slovenský Grob – poloha „Pri Čiernej vode“. Nálezový materiál z objektu 14/2010

Keramika

Preskúmané stredoveké objekty v Slovenskom Grobe je možné datovať len prostredníctvom fragmentov keramických nádob, keďže vo výplni objektov neboli zistené iné, chronologicky citlivejšie predmety.

V objekte 7/2010 (obr. 3) bolo nájdených niekoľko desiatok fragmentov nádob. Z tohto množstva bolo vybraných 14 typických keramických tvarov. Išlo o 9 okrajov hrncovitých nádob (tab. I: 1 - 5, 7; tab. II: 1, 2, 5) a 5 dien (tab. I : 6, 8; II : 3, 4, 6). Najvýraznejšie boli dva okraje s hrnčiarskou značkou. V prvom prípade išlo o fragment hrnca s maximálnou výduťou v hornej tretine a golierovite prehnutým okrajom (tab. I: 1). Na okraji bola hrnčiarška značka v tvare kríža vyrazená typáriom. Hrnčiarška značka tohto typu sa vyskytovala aj na okraji hrnca z nálezového súboru z objektu 25/06 na Holubyho ulici 22 v Pezinku (Choma 2008, tab. I: 4), taktiež na niekoľkých okrajoch hrncov z hradu Devín (Plachá/Hlavicová 2004, obr. 3) a z Bratislavského podhradia (Polla 1979, obr. 92: 54/1). Takéto hrnce sa vyskytujú napr. v nálezovom súbore z odpadovej jamy v patricijskom dome na Františkánskom námestí (Hoššo/Lesák/Resutík 2002, obr. 6: 3). Hoci nejde o presnú analógiu k hrnčiarскеj značke, možno tento typ hrnca považovať za presnú tvarovú analógiu. Podobné tvarové analógie takýchto typov hrncov boli získané aj pri archeologickom výskume v Trnave, kde sú datované do 1. polovice 14. storočia (Hoššo 1970, 23 – 35; Ruttkay 1995, 569, obr. 7: 12, 13). Podobná keramika pochádza aj z Pezinku, časti Cajla, kde je datovaná do prvej polovice 14. storočia (Farkaš 2002, 98, obr. 11: 1). Okrem tohto konkrétneho typu tu bolo nájdených i niekoľko podobných variant (tab. I: 2, 3, 5, 7; tab. II: 5). V druhom prípade išlo o okraj hrncovitej nádoby, ktorá mala na okraji vyrytú hrnčiaršku značku (tab. I: 4). Ryté hrnčiarске značky aj značky robené typáriom sa

vyskytovali v súbore z Františkánskeho námestia v Bratislave, kde sú datované do prvej polovice 14. storočia (*Hoško/Lesák/Resutík 2002*, 614, obr. 5: 2, 5). Značkovanie keramiky rytými hrnčiarскими značkami je datované do 13. – 14. storočia, oproti mladšiemu kolkovaniu keramiky, ktoré je datované do 14. – 16. storočia (*Polla 1979*, 172). V objekte 7/2010 bol nájdený aj keramický tvar (tab. II: 1) vyskytujúci sa už v 1. polovici 13. storočia. Za analogickú formu môžeme pokladať fragment získaný pri výskume v Nitre-Párovských Háloch (*Ruttikay 1995*, obr. 2: 2). Keramický materiál, ktorý bol nájdený pri výskume zaniknutej dediny v Komjaticiach, je takmer identický svojím tvarom aj výzdobou a A. Točík ho rámcovo datoval do 13. – 14. storočia (*Točík 1992*, obr. 8:2, 3). Ďalším výrazným tvarom bol keramický fragment (tab. II: 2), aký pochádza aj z výskumu v Pezinku v časti Cajla a je datovaný do 14. storočia (*Farkaš 2002*, 98, obr. 11: 17). Tvary keramiky v stredovekých osadách však nemusia úplne odzrkadľovať vývoj keramiky v mestách. Niektoré staršie tvary keramiky tu môžu pretrvávajúť o niečo dlhšie ako v mestách, kde v danom období nastupujú vyvinutejšie keramické tvary s novými výzdobnými prvkami či značkami.

V objekte 9/2010 (obr. 4) boli nájdené štyri keramické fragmenty. Išlo o 3 okraje (tab. III: 1, 2, 3) a dno (tab. III: 4). Najvýraznejšie boli najmä dva okraje z džbánov, kde výlevka bola vymodelovaná formou pretlačenia okraja nádoby (tab. III: 3) a pri druhom exemplári zostala stopa po výlevke len vo forme preliačenia okraja, ktorý pôvodne na výlevku nadväzoval (tab. III: 2). Podobne profilované nádoby sa nachádzali v súbore keramiky získanej výskumom na Františkánskom námestí č. 6 v Bratislave a vyskytujú sa už v prvej polovici 14. storočia (*Hoško/Lesák/Resutík 2002*, obr. 6: 6) a taktiež v názovom súbore z Trnavy, kde sú tieto džbány datované do 2. polovice 14. storočia (*Hoško 1970*, 23 – 35; *Ruttikay 1995*, 569, obr. 8). Z tohto objektu pochádzal aj okraj hrncovitej nádoby (tab. III: 1), ktorého tvarové analógie sa vyskytli v Bratislave (*Hoško/Lesák/Resutík 2002*, obr. 6:3), v Pezinku (*Farkaš 2002*, 98, obr. 11: 1) ako aj v Trnave (*Hoško 1970*, 23 – 35; *Ruttikay 1995*, 569, obr. 7: 12, 13). Tento tvar je dobre datovateľný do 1. polovice 14. storočia.

Z objektu 10/2010 (obr. 5) pochádza len nevýrazný keramický materiál vyrobený na hrnčiarском kruhu. Išlo o päť črepov z tiel nádob bez výzdoby. Pre nedostatok vhodného keramického materiálu, či iných chronologicky citlivých nálezov bolo možné tento objekt len rámcovo datovať do 14. – 15. storočia.

Objekt 12/2010 (obr. 6) bol taktiež chudobný na nálezový materiál. Výskumom bol získaný opäť nepočtený keramický súbor. Išlo o jeden okraj (tab. IV:1), dva nezdobené črepy z tela nádoby (tab. IV: 2, 3) a jeden črep z pliec s viacnásobnou vlnovkou (tab. IV: 4). Dva črepy pravdepodobne pochádzajú z jednej nádoby, ktorá bola vyrobená z hlíny s prímiesou grafitu (tab. IV: 3, 4). Okraje podobnej profilácie boli nájdené pri výskume v Bratislave na Hlavnom námestí (*Lesák 1997*, tab. II: 11), pričom nálezový materiál obsahoval taktiež tuhovú keramiku zdobenú zväzkom vlnoviek (*Lesák 1997* tab. III: 4). Keramika týchto tvarov a výzdoby sa objavuje v 11. storočí (*Lesák 1997*, 56 – 58). Pri výskume stredovekého dvorca v Bratislave-Dúbravke bol získaný keramický materiál podobnej profilácie, ktorý je datovaný do 2. polovice 12. storočia (*Bazovský/Elschek 1998*, 94, tab. II: 1, 2). Objekt 12/2010 je možné na základe keramiky rámcovo datovať do konca 11. storočia až do 2. polovice 12. storočia.

Z objektu 14/2010 (obr. 7) bol získaný jeden kus keramického materiálu a fragment tehly. V prípade keramiky išlo o dno a časť tela hrncovitej nádoby, ktorá bola strhnutá z hrnčiarского kruhu. Fragment hrnca možno rámcovo zaradiť do 13. – 14. storočia. V objekte bolo získaný aj fragment tehly, ktorá bola vyrobená z miestnej ílovej hlíny bez prímiesy pliev. Na povrchu nie sú badateľné stopy po prstovaní. Tehlu môžeme rámcovo datovať do 12. – 14. storočia (za určenie a rámcové datovanie ďakujeme Mgr. Petrovi Nagyovi). Celý objekt možno na základe torza hrnca a fragmentu tehly rámcovo datovať do 13. – 14. storočia.

Sídliskové objekty

Zahĺbené obydlie

V Slovenskom Grobe bol preskúmaný iba jeden objekt (obj. 12/2010), ktorý môžeme klasifikovať ako pozostatok stredovekého zahĺbeného obydlia (obr. 6: 1, 3-5). Objekt bol štvorcového pôdorysu s relatívne kolmými stenami a s vchodovým výklenkom na južnej strane a s rovným dnom (obr. 6: 2a-2c). V objekte však nebolo výskumom zachytené vykurovacie zariadenie, vyskytujúce sa v obydlia.

Tento objekt patrí k tzv. typu I, ktorý sa vyskytuje od prelomu 10. a 11. storočia až po polovicu 12. storočia (*Ruttikay 1998*, 48, 62). Ide o zahĺbené zemnice štvorcového alebo obdĺžnikového tvaru bez zapustených nosných kolov a s jazykovitým vchodom (*Habovštiak 1985*, 82; *Ruttikay 1998*, 48). Tento typ domov sa v oblasti Bratislavskej brány a v povodí Dudváhu vyskytuje iba ojedinele. Naopak je jeho výskyt rozšírený na dolnom Požitaví (*Ruttikay 1998*, 48). Pre oblasť Slovenského Grobu a širšieho okolia ide teda zatiaľ o výnimočný typ. Najbližšou analógiou k nami preskúmanému objektu je objekt 125 z Nitry-Párovských hájov. Ide taktiež o dom s jazykovitým vstupom bez zapustených nosných kolov s doloženou hlinenou pecou a datovaním do 12. – 13. storočia (*Ruttikay 1998*, 50, obr. 10). Pôdorysnou analógiou k nami interpretovanému objektu môže byť zemnica z Bieloviec. V tomto prípade bolo do dna zemnice zahĺbených 11 kolových jám, ktoré boli súčasťou nosnej konštrukcie domu a taktiež tu bolo zachytené vykurovacie zariadenie (*Fusek 2001*, 105). Samotná konštrukcia obydlia (obj. 12/2010) zo Slovenského Grobu je však len hypotézou. Keďže neboli doložené stopy kolovej konštrukcie je viac ako pravdepodobné, že nadzemná časť domu bola postavená zrubovou technikou. Nepriaznivé pôdne podmienky neumožnili zachovanie stôp tejto konštrukcie.

Jamy

Zo Slovenského Grobu pochádzajú aj tri objekty, ktorých účel a funkciu je obtiažne určiť aj vzhľadom na výšku spodnej vody, ktorá v niektorých prípadoch nedovoľovala preskúmanie dna objektov. Ide o objekt 9/2010 (obr. 4: 1-3), objekt

10/2010 (obr. 5: 1-3) a objekt 14/2010 (obr. 7: 1-4). Preto môžeme o ich funkcii len uvažovať. Ide o jamy rôzneho tvaru, ktoré boli vyplnené bežným sídliskovým keramickým materiálom. Môžeme uvažovať nad ich zásobnicovou funkciou, avšak vzhľadom na vlhké podlažie je táto alternatíva menej pravdepodobná. Nie je však vylúčené, že v období stredoveku mohli byť hydrologické podmienky odlišné a tým aj priaznivejšie pre túto funkciu.

Väčšiu pozornosť si zasluhuje objekt 7/2010 (obr. 3: 1-5). Tento objekt bol preskúmaný len čiastočne, keďže nebolo možné odkryť jeho dno z dôvodu vysokej hladiny spodnej vody. Vzhľadom na jeho lievikovitý tvar v hornej časti výrazne rozšírený, je možné uvažovať, že by mohlo ísť o studňu. V objekte neboli doložené žiadne stopy debnenia. Pevné nepriepustné štrkovo-ilovité podlažie v tejto oblasti by umožňovalo aj studňu bez akéhokoľvek vystuženia. Takéto studne sa nezriedka vyskytujú už v období Veľkej Moravy (napr. *Vignatiová 1982*). Studňa bola vyplnená zásypom z čiernej zemin, ktorý obsahoval keramický materiál, vďaka ktorému je možné datovať zánik objektu do prvej polovice 14. storočia. Úpravu bezprostredného okolia studne by mohla naznačovať i mazanica nájdená vo vrchnej rozšírenej časti objektu. O prístrešku nad studňou možno len uvažovať. Táto možnosť však nie je veľmi pravdepodobná z dôvodu, že v jej okolí neboli doložené žiadne stopy konštrukcie (napr. kolové jamy). Je pravdepodobné, že studňa mohla mať drevenú obrubu, ktorá sa však vďaka nepriaznivým pôdnym podmienkam a podmáčanému terénu nezachovala.

Vyhodnotenie

Na základe výsledkov vyhodnotenia získaného nepočítaného keramického materiálu z objektov v Slovenskom Grobe, v polohe pri Čiernej Vode, môžeme pre stredoveké osídlenie tejto lokality vyčleniť dva časové sídliskové horizonty – starší a mladší.

Starší horizont spadá od konca 11. storočia až do 2. polovice 12. storočia. Z tejto fázy bol preskúmaný objekt 12/2010 – zahĺbené obydlie takmer štvorcového pôdorysu bez kolovej konštrukcie a so vstupným výklenkom jazykovitého tvaru. Obydliá takejto konštrukcie sa vyskytovali najmä na dolnom Požitaví (*Ruttkay 1998*, 48) a v nami skúmanom priestore okolia Bratislavy sú zatiaľ ojedinelým nálezom. Výskumom sa nepodarilo doložiť, či bol tento dom súčasťou väčšej osady, alebo či išlo o osamote stojacu stavbu. Nie je vylúčené, že tento obytný objekt mohol byť súčasťou osady, resp. rozptýleného osídlenia, zloženého z hospodárskych usadlostí.

Mladší sídliskový horizont reprezentujú objekty 7/2010, 9/2010, 10/2010. Dva objekty 7/2010 a 9/2010 sú datované do 14. storočia. V prípade objektu 7/2010 išlo s najväčšou pravdepodobnosťou o studňu, datovanú na základe keramického materiálu. Objekt 10/2010 bolo možné pre nedostatok nálezov datovať len rámcovo do 14. – 15. storočia. Nie je vylúčené, že všetky tieto tri objekty sa mohli byť súčasťou jednej osady.

POZNÁMKY

¹ Nálezový materiál vyobrazený v tabuľkách je v opise nálezov zoradený v nasledovnom poradí: objekt, popis artefaktu: jeho tvarová špecifikácia, príslušnosť ku konkrétnemu tvaru nádoby, spôsob výroby, farba materiálu, výzdoba, rozmery v poradí výška x šírka, priemer ústia/dna, priložené evidenčné číslo, pod ktorým je predmet vedený a múzejne spracovaný v druhostupňovej evidencii a uložený v zbierkach SNM – AM.

LITERATÚRA:

- Bartík 2011* – J. Bartík: Nález bronzového hrotu kopije v Slovenskom Grobe. Zbor. SNM 105, Arch. 21, 2011, 45-46.
- Bazovský/Elschek 1998* – I. Bazovský/ K. Elschek: Osídlenie v Bratislave-Dúbravke v 9. – 13. storočí II. Stredoveký dvorec. Zbor. SNM 92, Arch. 8, 1998, 85-96.
- Čambal, v tlači* – R. Čambal: Predstihový zisťovací výskum v Slovenskom Grobe. AVANS v roku 2008, Nitra, v tlači.
- Čambal 2011* – R. Čambal: Sídliskové objekty zo strednej a neskorkej doby laténskej zo Slovenského Grobu. Zbor. SNM 105, Arch. 21, 2011, 83-114.
- Farkaš 2002* – Z. Farkaš: Stredoveké opevnenie v Pezinku, časť Cajla. Zbor. SNM 96, Arch. 12, 2002, 81-102.
- Fusek 2001* – G. Fusek: Torzo stredovekého sídliska v Bielovciach. Slov. Arch. XLVIII – 1, 2000, Nitra 2001, 101-158.
- Habovštiak 1985* – A. Habovštiak: Stredoveká dedina na Slovensku. Bratislava 1985.
- Hoššo 1970* – J. Hoššo: Nález stredovekej keramiky v Trnave. *Musaica* 10, 1970, 23-35.
- Hoššo 1983* – J. Hoššo: Prehľad vývoja stredovekej keramiky na Slovensku. Arch. Hist. 10, Brno, 1983, 221-228.
- Hoššo/Lesák/Resutík 2002* – J. Hoššo/B. Lesák/B. Resutík: Nálezový súbor z odpadovej jamy patricijského domu na Františkánskom námestí č. 6 v Bratislave. Arch. Hist. 27, Brno, 2002, 607-619.
- Choma 2008* – I. Choma: Archeologický výskum na Holubyho ulici 22 v Pezinku. Zbor. SNM 102, Arch. 18, 2008, 171-186.
- Lesák 1997* – B. Lesák: Sídliskové objekty z konca 9. – 11. storočia na Hlavnom námestí v Bratislave. Zbor. SNM 91, Arch. 7, 1997, 51-65.
- Plachá/Hlavicová 2004* – V. Plachá / J. Hlavicová: Nálezy keramiky z Devína. Zbor. SNM 98, Arch. 14, 2004, 169-180.
- Polla 1979* – B. Polla: Bratislava-západné suburbium. Košice 1979.
- Ruttkay 1995* – M. Ruttkay: Príspevok k poznaniu stredovekej keramiky na juhozápadnom Slovensku. Arch. Hist. 20, Brno, 1995, 563-583.
- Ruttkay 1998* – M. Ruttkay: Dedina a dom vo vrcholnom a neskorom stredoveku. In: *Ľudová architektúra a urbanizmus vidieckych sídiel na Slovensku. Z pohľadu najnovších poznatkov archeológie a etnografie*. Bratislava 1998, 37-66.
- Turčan 2011* – V. Turčan: Slovanský sídliskový objekt zo Slovenského Grobu. Zbor. SNM 105, Arch. 21, 2011, 141-146.
- Vallašek 1970* – A. Vallašek: Stredoveká kolkovaná keramika z Bratislavy. Štud. Zvesti AÚ SAV 18, 1970, 243-308.
- Vignatiová 1982* – J. Vignatiová: Velkomoravská studna z Břeclavi – Pohanska. Sborník prací Fil. Fak. Brno 31, E 27, 1982, 203-214.
- Žudel 1984* – J. Žudel: Stolice na Slovensku. Bratislava 1984.

MITTELALTERLICHE SIEDLUNGSOBJEKTE IN SLOVENSKÝ GROB

LUCIA PILKOVÁ – IGOR CHOMA

In den Jahren 2008 bis 2010 untersuchte man während einer archäologischen Rettungsgrabung im Kataster der Gemeinde Slovenský Grob, Bez. Pezinok (Abb. 1) 20 Siedlungsobjekte aus dem Äneolithikum, der Mittel- und Spätlatènezeit, dem 8. Jahrhundert und dem Mittelalter. Im vorliegenden Beitrag beschäftigen wir uns mit der Auswertung von fünf mittelalterlichen Siedlungsobjekten (7/2010, 9/2010, 10/2010, 12/2010 und 14/2010), die in der Flur „Pri Čiernej vode“ untersucht wurden (Abb. 2: A, C).

Die heutige Gegend von Slovenský Grob gehörte im territorialen und historischen Sinn dem sogenannten Pressburger Komitat an, das später in den Pressburger Stuhlbezirk verwandelt wurde. Wir nehmen an, dass dieses Gebiet in der Vergangenheit wirtschaftlich zu den kleinkarpatischen Städten Svätý Jur und Pezinok geneigt hat, da Svätý Jur in der Mitte des 13. Jahrhunderts als eine Stadt erwähnt wird, die an einer Marktstelle gegründet wurde. Deswegen besteht die Annahme, dass die keramischen Gefäße, die das einzige Fundmaterial aus den mittelalterlichen Objekten an dieser Fundstelle bilden, gerade aus den obengenannten zwei Städten beziehungsweise aus Pressburg hergebracht wurden.

Anhand der Ergebnisse der Auswertung der wenigen Keramikfunde aus Objekten können wir die mittelalterliche Besiedlung dieser Fundstelle in zwei chronologische Siedlungshorizonte aufteilen. Der ältere Horizont fällt in die Zeit vom Ende des 11. Jahrhunderts bis zur 2. Hälfte des 12. Jahrhunderts. Aus dieser Phase wurde das Objekt 12/2010 untersucht – ein eingetiefter Wohnbau oder Erdhütte mit einem beinahe quadratischen Grundriss ohne Pfostenkonstruktion und mit einer zungenförmigen Eingangsnische. Die Wohnbauten mit solcher Konstruktion findet man vor allem im unteren Žitava-Tal; in der von uns behandelten Umgebung Bratislavas repräsentieren sie bisher einen Sonderfund. Während der Ausgrabung konnten wir nicht belegen, ob dieses Haus alleinstehend war, oder ob es zu einer größeren kompakten Ansiedlung beziehungsweise Streusiedlung aus einzelnen Gehöften gehört hat.

Den jüngeren Siedlungshorizont repräsentieren die Objekte 7/2010, 9/2010 und 10/2010. Zwei von ihnen – 7/2010 und 9/2010 – sind ins 14. Jahrhundert datiert. Beim Objekt 7/2010 handelte es sich höchstwahrscheinlich um einen Brunnen. Die Untergangszeit von diesem Objekt konnte man anhand des keramischen Fundmaterials aus seiner Verfüllung datieren. Das Objekt 10/2010 wurde wegen dem Mangel an aussagekräftigen Funden nur rahmenhaft ins 14. – 15. Jahrhundert datiert. Es ist nicht ausgeschlossen, dass alle drei obenerwähnten Objekte Teile einer einzigen Ansiedlung sein konnten.

Mgr. Lucia Pilková
pilkova.lucia@gmail.com

Mgr. Igor Choma
igor.choma@gmail.com

